

KORKMAZ, Ali ve TEMEL, Faruk (2014). “Bir Lider ve Eylem Adamı Olarak Aliya İzzetbegoviç”. *Türk Dünyası Bilgeler Zirvesi: Gönül Sultanları Buluşması*. 26-28 Mayıs 2014. Eskişehir 2013 Türk Dünyası Kültür Başkenti Ajansı (TDKB). Eskişehir, ss.367-378 (<http://bilgelerzirvesi.org>).

Ali KORKMAZ*
Faruk TEMEL*

BİR LİDER VE EYLEM ADAMI OLARAK ALİYA İZZETBEGOVIÇ

Giriş

Aliya İzzetbegoviç yüzyılımızın yetiştirdiği ender düşünürlerden biridir. Onun Doğu ve Batı'nın kültürel kodları arasında yaptığı mukayese de gösterdiği yeteneğin uluslararası diplomasi alanında da kör ihtirasların ve bencil çıkarların köreltiği zihinlere yeni ve aydınlık ufuklar açacak düzeyde olduğunu anlamamız için Bosna-Hersek'te hepimizin müşahede ettiğini trajedinin yaşanması gerekirdi. Bu yüzyılın başlarında Hind yarım kıtasında nasıl Muhammed İktbal Doğu İslam'ının derin ve şiirsel bir soluğu oldu ise, onun gibi aynı yüzyılın sonlarında Aliya İzzetbegoviç'de Batı İslam'ının soluğu olmaya aday bilge bir kişiliktir (Bulaç, 1998: 10).

Bosna Hersek'in lideri ve İslam adına yaptıklarıyla Müslümanların rol modeli konumundaki Aliya İzzetbegoviç, yaşantısı boyunca çizdiği portre ile insanlık için örnek teşkil etmiştir. İzzetbegoviç'in temsil ettiği değerler, yalnızca bir dava adamı olarak mücadeleci ruhu değil, ilimden sanata, askeri alandan siyasi mecra ve nihayetinde evrensel bir kucaklayışı barındıran yaşam çizgisidir. Bir eylem adamı olarak mücadele ruhunu farklı bir çerçevede yansıtan Aliya, çıkış yolunun, eğitime, anlayışa, toleransa, köleliğin kaldırılmasına bağlı olduğunu ifade etmiş ve çıkış yolu için Kur'an ve sünnet ışığında orta yolu arayarak çözüm sunmuştur. (Hacımeyliç, 2013: 15). Tüm yaşamı boyunca orta yol üzerinde yoğunlaştığı değerlerle İzzetbegoviç, Bosna Hersek için önemli bir lider

---

* Yrd. Doç. Dr. Erciyes Üniversitesi.

* Arş. Gör. Erciyes Üniversitesi.

konumundayken, dünya toplumları için takip edilmeyi hak eden bir izdir.

Dünya kendisini, uluslararası siyaset alanında neredeyse kaybolan insanlık değerini bulmuş ve korumayı bilmiş şerefli bir lider olarak tanır. Kendisi karizmatik biridir. Açıklama yaparken inandırıcı, anlatırken önericidir. O orta çizgide yürüyen; sevincinde, üzüntüsünde, kazancında, kaybında, takdir ve eleştirisinde... Her şeyinde ölçüsü olan bir adamdır. Aliya İzzetbegoviç benzeri bir daha çıkmayacak bir siyaset şövalyesi, özellikle zafer anında önüne geçilemez bir centilmendir; çünkü o, düşmanının yenilgisinden zevk çıkarmaz ve yenerken herkesin beklediği hislerini ortaya dökmez. O kendisine kötülük yapan en büyük düşmanlarından dahi nefret etmeyi bilmez. (Yerkoviç, 2008: 37).

Aliya İzzetbegoviç, insanlığı, hayatı sorgulayan ve yaşamı boyunca sorduğu sorulara cevap bulma gayesini taşıyan kimliğiyle vardığı sonuçları hayatına aksettiren bir eylem adamıdır. *“Sadece soran cevap alacaktır”* diyen Aliya, ömrü boyunca insanlık ve özgürlük için sorgulamıştır. (İzzetbegoviç, 2011d: 3). Hayatı sorgulayan Aliya'nın yaşam biçimini değerli kılan elbette aldığı cevapları hayata geçirmesidir. İzzetbegoviç bu konuyu şu şekilde cevaplandırmaktadır: *“Aşırı okuma bizi daha zeki kılmaz. Bazı insanlar kitapları basitçe yutarlar. Onlar bunu yaparken “sindirmek” okunanı işlemek, hazmetmek ve anlam için gerekli olan zorunlu düşünce fasıllarına riayet etmezler. Bu tür insanlar konuşurken, Hegel, Heidegger ve Marx'tan bazı parçalar ham olarak işlenmemiş halde çıkar. Bir arının poleni bala dönüştürmesinin dâhili çalışma ve zaman gerektirmesi gibi okuma da şahsi bir katkı gerektirir”* (İzzetbegoviç, 2011d: 4).

Çalışma boyunca Aliya İzzetbegoviç'in bir devlet başkanı olarak siyasetçi ve devlet adamı, İslam dünyası ve insanlık için ortaya koyduğu idealarla düşünür, ülkesi için verdiği mücadele ile özgürlük savaşçısı, lider ve eylem adamı kimliği anlatılmaya çalışılacaktır.

Aliya İzzetbegoviç'in Özgeçmişi

Aliya İzzetbegoviç 1925 yılında Bosna Hersek'in Bosanski Samac ilinde doğdu. Babaannesi Üsküdarlı bir Türk kızıdır. Hayatının önemli kısmının geçeceği Saraybosna'da hukuk eğitimi gördü ve avukat olarak çalıştı. Genç yaştan itibaren İslami çalışmalara ve Müslümanların sorunlarına ilgi gösterdi. (İzzetbegoviç, 2005: V).

1946 yılında Genç Müslümanlar Örgütü'ne üye olmaktan üç yıl hapse mahkûm edildi. “İslam Deklarasyonu”nu yayınladı. 1983 yılında düşüncelerinden dolayı 14 yıl hapse mahkûm edildi. Cezasının beş yılını hapiste geçirdi. Yugoslavya'nın dağılma sürecine girdiği dönemde Demokratik Eylem Partisi (SDA)'ni kurdu ve genel başkanı seçildi. Sovyetler Birliği ve Doğu Bloğunda meydana gelen ani ve sarsıcı siyasi gelişmelerin akabinde Komünist yönetimin çökmesiyle birlikte yapılan ilk serbest seçimlerde Bosna-Hersek Cumhuriyeti Devlet Başkanı oldu. Sırpların Bosna-Hersek Cumhuriyetine karşı başlattığı ve Hırvatistan'ın da bazen müttefik bazen düşman olduğu savaş boyunca Aliya İzzetbegoviç Sırp ve Hırvat güçlere karşı yürütülen bağımsızlık savaşına liderlik yaptı. 1995 yılında savaşa son veren Dayton Anlaşması'nın imzalanmasından sonra 1996'da yapılan seçimlerde üçlü başkanlık konseyine seçildi. Devlet başkanlığı dönemi boyunca uluslararası gücün baskılarına karşı çıkan İzzetbegoviç, 2000 yılında sağlık sorunlarını gerekçe göstererek başkanlık görevinden istifa etti. Aliya İzzetbegoviç entelektüel, eylem adamı, siyasetçi, özgürlük savaşçısı ve düşünür kimliği ile halkına öncülük etmiş bir isimdir. (İzzetbegoviç, 2005: V).

Cesur, inançlı, azimli mücadelesi ve bilge-zahid kişiliğiyle haklılığını her zeminde haykırarak, güçlü ve şahsiyetli bir örneklik ortaya koyan Aliya İzzetbegoviç, bu özellikleriyle İslam Dünyasında yeni bir lider prototipinin öncüsü oldu. Son derece güçlü entelektüel birikiminin yanında eylem adamı kişiliğini de gösterebilen Aliya İzzetbegoviç 2003 yılında vefat etti. (Başoğlu, 2012b, Köle Olmayacağız).

Eserleri

Konuşmalar

Doğu ve Batı Arasında İslam

Tarihe Tanıklığım

Özgürlüğe Kaçışım: Zindandan Notlar

Bosna Mucizesi

İslam Deklarasyonu ve İslami Yeniden Doğuşun Sorunları

İslami Yeniden Doğuşun Sorunları

Köle Olmayacağız

Entelektüellerin Konuşmaları ve Mektupları

Aliya İzzetbegoviç hayatı boyunca kitaplar yazdı ve yayınladı. 1946 yılında, yazdığı ilk kitaplardan olan “Doğu ve Batı Arasındaki İslam” birçok yabancı dile çevrildi. Kitabın içeriği şöyleydi: *Her şeyin*

çift yaratıldığı gibi insan da yaratılmış bir canlıdır, insanın da bir ruhu ve vücudu vardır. Vücut ruhun evidir. Bu ev bir evrim geçirmiştir ve kendi geçmişi vardır, ancak ruh değişmemiştir. Tanrı ona kendi dokunuşuyla can vermiştir. “Ev”” yani vücut bilimin işidir, ancak ruh dinin, sanatın ve ahlakın kapsamındadır. Bu yüzden İzzetbegoviç için, insanın iki yönü ve iki gerçeği vardır. Batı dünyasında bunları Darwin ve Michelangelo teslim eder. Onların gerçekleri birbirinden farklıdır, ancak birbirini dışlamaz. Yazar bu duruşunu, bu “gerçeklerin” kendilerini medeniyet ve kültürün bir tezadı olarak gösterdiğini ve kendisine göre bilimin ve tekniğin medeniyete, dinin ve sanatın ise kültüre ait olduğu tezini geliştirerek doğrulamaya çalışır. İlki insanın var oluşsal ihtiyaçlarının (Nasıl yaşıyorum?) diğeri ise var oluş amacının (Neden yaşıyorum?) bir ifadesidir. Medeniyet “yerin hâkimiyeti”, din ise “göklerin hâkimiyeti” içindir. Doğu ve Batı Arasında İslam kitabında İzzetbegoviç İslam’ın bu iki, “üçüncü olarak da insana ait her şeyin bir kaydı olan iki cinsin” arasındaki tezaadın bir sentezi olduğunu kanıtlamaya çalışır (Hacımeçliç, 2013: 17).

Siyasetçi Kimliği

Aliya İzzetbegoviç’in bir siyasi projesi olan SDA, kuruluşundan günümüze kadar kesintisiz olarak Bosna-Hersek’in yönetiminde bulunmuş ve önemli icraatlar gerçekleştirmiş bir siyasal partidir. SDA’nın bu başarısı sadece Bosna’da yankı bulmamış bütün Balkan coğrafyasında Müslüman halklar için bir umut ışığı olmuştur. Balkanlarda Demokratik Hareket Partisinin örnekliliği, yeni kurulan parti ve siyasal hareketleri etkilemiştir. Bu bağlamda SDA’ya benzer isim ve programlarda birçok parti kurulmuştur. SDA Balkanlarda sadece bir parti değil, aynı zamanda bir davanın mektebi görevini görmüştür. (Tek, 2013: 71).

Aliya İzzetbegoviç’i herhangi bir özgürlük savaşçısından ayıran özellik, liderliğinin çok yönlü yansımalarında aranmalıdır. Siyasi bağımsızlıktan önce toplumun medeniyet değerlerine sahip çıkmış, bu değerlerin entelektüel planda yeniden diriltilmesinin mücadelesini vermiştir. Bosna’lı Müslümanları asimile ederek, kimliklerini silmeye yönelik sistematik uygulamalara karşı her anlamda direnmiş, aydın sorumluluğunu yerine getirmiştir. Bir aydın olarak ülkesini, halkını ve sahip olduğu değerlerin savunmasını yapmış, düşüncelerinden dolayı ağır hapis cezalarına çarptırılmayı göze alabilmiştir. Bir düşünür olarak bağlı olduğu medeniyetin değerlerini yeniden keşfederken insanlığın var oluş problemi ve onun

evrensel konumu üzerinde özgün fikirler üretmiştir. (İzzetbegoviç, A., 2003, Tarihe Tanıklığım, VII).

Aliya İzzetbegoviç, bir özgürlük savaşçısı olarak entelektüel ve siyasi alanda komünist yönetime, ırkçı şovenizme karşı halkının önünde olmuştur. Yapı itibariyle siyaset ilişkilerine uzak olmasına rağmen önderlik yapmak gibi bir tarihi bir sorumluluğu omuzlamaktan da kaçınmadı. Bosna'nın bağımsızlık savaşı sırasında yürüttüğü liderlik, kişiliğinin bu farklı boyutlarını ortaya çıkardı. İmkânsızlıklara ve acımasız katliamlara karşı halkının direniş bilincini sürekli diri tutmasını bildi. Halkının yeteneklerini ve zaaflarını iyi kavrayan, halkıyla birlikte soluk alan bir lider olması, Bosna'nın haklı davasının dünyaca kabul edilmesini ve bu savaştan siyasi ve askeri olarak zaferle çıkmasını sağladı. Eğer Boşnak halkının İzzetbegoviç'e duyduğu güven olmasaydı savaş bu şekilde bitmeyebilirdi. Savaşın ilke tanımayan acımasızlığına rağmen savunduğu ilkelerden hiç taviz vermedi. Katliamlara, intikam duygusuyla değil, çok kültürlü bir Bosna idealini sonuna kadar savunarak cevap verdi. Devlet başkanı olarak sergilediği siyasi ve askeri yeteneğinin yanı sıra diplomatik alandaki başarısı, özgürlük mücadelesinin uluslararası platformda meşruiyet kazanmasını sağladı. Tüm bu özellikleriyle Aliya İzzetbegoviç, Bilge Krallığı hak etmektedir. (İzzetbegoviç, A., 2003, Tarihe Tanıklığım, VII- VIII).

İslami Kimliği ve Üçüncü Yol

Osmanlı'dan devraldıkları miras ile Balkan Müslümanları, Avrupa'nın geleceğinin şekillenmesinde önemli roller üstlenecek aktörlere dönüşmüşlerdir. Bir coğrafyanın siyasi, ekonomik, kültürel ve toplumsal geleceğinde aktif rol oynayabilmek aynı zamanda bu alanlarda birikim sahibi olmayı ve etkin davranmayı gerektirir. Boşnak, Arnavut, Pomak gibi yerli Balkan halkları sahip oldukları tarihsel ve kültürel değerlerle buldukları coğrafyanın asli unsuru olabileceklerini, Balkanlar'ın geleceğinde yeniden aktif roller üstlenebileceklerini özellikle Soğuk Savaş sonrası gelişmelerle göstermişlerdir.

Bir ulusun var oluş mücadelesine öncülük eden kurucu bir lider olarak Aliya İzzetbegoviç böylesi tarihi kavşakta sahneye çıkmıştır. Bir yandan siyaset ve eylem adamı olarak Balkanlar'daki İslam varlığını yaşayan bir medeniyetin temsilcisi konumuna getiren İzzetbegoviç, bir diğer yandan da düşünür kimliği ile bunun entelektüel boyutlarını ortaya koymuştur. Bu durum onun yüklendiği

misyonun toplumunun yeniden inşasında ne kadar hayati önemde olduğuna işaret etmektedir.

Balkanlar'daki İslam varlığının tarihçileri ilgilendiren bir alan çalışması olmaktan çıkıp toplumsal hayatın tüm alanlarını kuşatan bir varlık oluşunu simgeleyen isimlerin başında kuşkusuz Aliya İzzetbegoviç gelmektedir. Onun hayatı, eylemleri ve düşünceleri İslam medeniyetinin kalıcı unsurları olarak Müslümanların Avrupa'da, tarihi kökleri bulunan, yaşayan ve aynı zamanda bölgenin geleceğini belirleyen en dinamik unsur olduğunun altını çizmektedir.

“Kuşşmalar” adlı kitabındaki Őu sŐzleri Aliya İzzetbegoviç'in İslam hakkındaki gŐrüşlerini özetler gibi; *“Her Şeyden önce bana acılar ve kendi halkımla birlikte geçirmekte olduğum imtihan da dâhil tüm bahşettikleri için Allah'a Őükrediyorum. Allah'ın tarihi yönlendirdiğine inanıyorum. İlk gençlik yıllarımdan itibaren faaliyetlerimin ilham kaynağının İslam düşüncesi olduğü bir gerçektir. Benim için gelecekte de böyle olacaktır. İslam'da daima onun insanları ayırmak yerine birleştiren ve Yüce Kur'an'ın öğrettiğı üzere hepimizin tek bir erkek ve kadından yaratıldığını teyit eden o evrensel değerlerinin peşine düştüm. Dolayısıyla hepimiz aynı soydanız, yine Yüce Kur'an'ın buyurduğü gibi birbirimize kötülük yapmak değil, birbirimizi tanıyabilmek için ayrıldık. İslam ve Müslümanlara hizmet ederken aynı zamanda tüm sağduyulu insanların hizmetinde bulunuyorum”*. (Kuşşmalar, İzzetgegoviç, s. 65-66).

Aliya İzzetbegoviç'in İslam algısı, İslam dünyasına sunduğı portre açısından önem taşımaktadır. Yaşam çizgisinin beslendiğı kaynak daha genç yaşlardan itibaren kendi araştırmalarına dayanarak sarıldığı İslam'ın temel esaslarıdır. Aliya İzzetbegoviç, İslam algısında Kur'an ve sünnet ışığında “orta yol” belirleyici etkindir. (Hacımeyliç, 2013: 15). İzzetbegoviç ‘üçüncü yol’ konusunda Őunları söylemiştir;

“Birbirleriyle çatışan ideolojilerin aşırılıklarıyla insanlığa empoze edilmeyeceğinin ve bir sentez, orta yola doğru gidilme mecburiyetinin aşikâr olduğü bu zamanda biz göstermek istiyoruz ki, İslam, bu tabii fikir seyrine ahenkli bir tarzda bağlanıyor, bu fikirleri kabul ve teşvik ediyor ve peyderpey onların en etkili ifadesi oluyor. Doğı ve Batı arasında geçmişte birçok defa köprü görevi vazifesini görmüş olan İslam, kendi öz vazifesine müdrık olmalıdır. Geçmişte eski medeniyetler ile Avrupa arasında tavassutta bulunmuş olan İslam, bu gün bu dramatik çıkmaz ve alternatifler zamanında parçalanmış dünyada, aracılık rolünü tekrar

devrالمalıdır. Üçüncü (yol), yani İslami yolun manası işte buradadır” (İzzetbegoviç, 1998: 22).

Aliya İzzetbegoviç’in Siyaset, Kültür, Toplum ve Hayata Dair Sözlerinden Bir Kaçı:

Bir milleti veya dönemi tanımak için onunla ilgili yazılı tarihleri okumak asla yeterli olmaz. Tarihler bize hadiselerden haber verirler; romanlar, şiirler, destanlar, hikâyeler, efsaneler ve masallar ise bize gerçekten var olmuş olan bir şeyden, bir insanın –ferdin-hayatından haber verirler. Biri harici, diğeri dâhili tarihtir. (İzzetbegoviç, 2005: 75, Özgürlüğe Kaçışım-Zindandan Notlar).

Tabiatta olduğu üzere tarihte de her şey çeşitlilik ve sürekli değişim gösterir. Tarihin durması için tarihte sabit hale gelmiş tek bir durum veya şart arayamam veya bekleyemem; tıpkı dört mevsimden birinin ebediyen sabitlemesini talep edemeyişim gibi. Tabiatta olduğu gibi tarihte de değişime yol açan güçler daima olacaktır. İsteklerim ve hareketlerimle ben de sadece bu daimi değişimlerin birine iştirak eden bir ayrıntıyım. (İzzetbegoviç, 2005: 76, Özgürlüğe Kaçışım-Zindandan Notlar).

Demokrasi ve istikrar birbirine bağlıdır. İstikrar için demokrasiye, demokrasi için istikrara ihtiyacımız var. (İzzetbegoviç, 2005: 80, Özgürlüğe Kaçışım-Zindandan Notlar).

Bir toplum eğer tarihi olarak hoş görülebilir bir ölçünün ötesinde-bilgi (bilim) alanında geri kalırsa, kendisini medeni dünyanın dışında bırakır. Bu vakıya ışığında geleceğimiz hakkında nasıl bir netice çıkarmalıyız? (İzzetbegoviç, 2005: 103, Özgürlüğe Kaçışım-Zindandan Notlar).

Kültür, her şeyden önce bir halkın varlığının delili veya emaresidir. (İzzetbegoviç, 2005: 103, Özgürlüğe Kaçışım-Zindandan Notlar).

Cesaret, hemen hemen herkeste olduğu gibi, hiç korkmadığımız anlamına gelmez, Cesaret, güdülerinizi korkularınızdan daha kuvvetli hale getiren şeydir. (İzzetbegoviç, 2005: Konuşmalar).

Önemli olan bir insanın dövüşmek için nedenli kuvvetli olduğu değil, sizlerin mücadeleyi omuzlamak için ne kadar güçlü olduğumuzdur. (İzzetbegoviç, 2005: Konuşmalar; 71).

Bir Eylem Adamı Olarak Aliya İzzetbegoviç

Aliya İzzetbegoviç’i değerli kılan bireysel ve toplumsal anlamda dert edindiği meseleler de yalnızca ortaya bir düşünce

koyması değil, bunu kişisel olarak yaşaması ve toplumsal hayata yönelik örnek yaşantısı ve fikirleriyle bir eylem adamı oluşudur. Onun izlediği yol orta yoldur. Aliya, hiçbir zaman şiddeti alternatif olarak görmemiştir. Problemleri her zaman itidalle çözme gayretinde olan Aliya, toplumsal hedeflerine ulaşma çabasında İslami esasları kendisine dayanak noktası olarak kabul etmiştir. İslami düzenin sağlanması için ise kontrolsüz ve aşırı güç kullanımıyla İslam'ı lekelemeye kimsenin hakkının olmadığı düşüncesiyle düşmanlarından nefret etmeme, adalet sahibi ve affedici olma yolunu seçmiştir. Bu anlamda Aliya, “Amaca giden her yol mubahtır felsefesi”ni reddetmiştir. Şiddeti reddeden Aliya, âlicenaplık, cesaret ve tutarlılığın hedefe götüreceğini savunmuştur. (İzzetbegoviç, 2012a: 65).

Bu cesaret ve tutarlılık anlayışla savaşın eşiğindeki Bosna'nın iradesini yansıtan Aliya bir konuşmasında şu ifadeleri kullanmıştır: *“Başımızı eğecek miyiz yoksa başımız dik olarak mı kalacağız, köle mi, özgür insan mı olacağız? Büyük Allah'a yemin ederiz ki köle olmayacağız”*. Bu anlayış ve duruşla zorlu savaştan mücadele ve özgürlük ruhuyla çıkan Aliya ve ordusu çetin şartların üstesinden gelmeyi başarmıştır. (İzzetbegoviç, 2012b: 56).

Hedeflerini gerçekleştirmek adına, *“doğal ve tarihi kurallara aykırı olmamak kaydıyla, insanların ortak irade ve çalışmaları sonucunda gerçekleşmeyecek hedef yoktur”* anlayışla hareket eden Aliya, Avrupa'nın göbeğinde çok durumda kalan Bosna Hersek'in yeniden dirilmesini sağlamıştır. (İzzetbegoviç, 2012a: 82). Aliya'nın dirilttiği yalnızca Bosna'nın özgürlüğü ve bağımsızlığı değildi. Aliya, zaferle birlikte kardeşlik, birlik ve beraberlik duygularını da diriltmiştir. Bir konuşmasında Bosna Hersek'te yaşayan insanların birlik ve beraberlik duygusuna vurgu yapan Aliya ortak yaşamın değerini ifade etmiştir: *“Farklı dinler, milletler ve kültürlerin birbiriyle etkilenmesi, yaşamasının sağlanması ve korunması gereken bir çeşit Bosna kozmopolitizmi inşa etti. İstedığın isme sahip olabilir, istediğin dine inanabilirsin ancak insan olmak gerekir. Yaşamalı, diğerlerinin de yaşamalarına izin vermelisin”* (İzzetbegoviç, 2012b: 47).

Barış ve özgürlük kelimeleri İzzetbegoviç için çok anlamlıydı. Hayatının büyük bir kısmında mücadelesi bu değerlerin halkına kazandırılması içindi. 1994 yılında Krajina'da yaptığı konuşmasında; *“Tüm Bosna Halkı için özgürlük anı yaklaşıyor. Özgürlüğü bizim cesur ordumuz getiriyor. Güç ve basiretle bu amacı gerçekleştirelim*

ve bu ülkenin her insanı için barış ve özgürlüğü sağlayalım” ifadesini kullanmıştır. (İzzetbegoviç, 2011c: 99- Konuşmalar Kitabından). Bosna Hersek özelinde verdiği mücadeleyi kesinlikle ırkçılıktan uzak bir yaklaşımla bütün insanlık için isteyen Aliya, özgürlük ve barış değerlerinin tüm insanlık için gerçekleşmesi adına Bosna özelinde askeri ve siyasi mücadelesiyle verirken, Mücadelenin eşsiz prototipi açısından ve dünyayı sunduğu düşünsel nizam önerisiyle de tüm insanlık genelinde bu değerleri hedeflemiştir.

Bosna Bağımsızlık bayramında 1 Mart 1998 tarihinde halkına gönderdiği mesajda şu ifadeleri kullanmıştır:

“Barış gelmiştir, ama yaşadığımız cehennemden taşıdığımız travmalardan dolayı içimizde hala huzursuzluk vardır. Şimdi ülkemizi yenileme yolundayız, yüzümüzü bir daha geleceğe doğru çevirip farklılıkları unutup, sınırsız bir Avrupa'nın parçası olma çabasında görüş birliğine varmış Bosnalılar olarak tekrar yenmeye çalışmalıyız. Geçmişimizi hala unutamadığımız için bu görev zor olacaktır. Ama bazı insanların yüreklerinde hala dinmeyen kine karşı kinli davranmamamız Bosna'nın asıl gücünü gösterecektir. Bunu başararsak çok etnikli Bosna Hersek Projesi'de başarılı olacak” (Jerkoviç, 2008: 36).

Sürekli, birlik beraberlik ve barış vurgusu yapan Aliya, 1994 Eylül'ünde Birleşmiş Milletler Genel Kurul Toplantısı'nda yaptığı konuşmada şöyle demiştir:

“Bosna olarak adlandırdığımız şey, yalnızca Balkanlar'da bir toprak parçası değildir. Çoğumuz için Bosna sadece vatan değildir, Bosna bir ideolojidir. Farklı din, millet, farklı kültür ve geleneklere ait insanların beraber yaşayabilme inancıdır. Eğer bu fikir ebediyen gömülür ve bu bölgelerde yaşayan insanlar arasında hoşgörüyü ilişkin bu rüya ebediyen sonlanırsa, bunun suçlusu, otuz aydır toplarıyla Bosna'yı vuranlar olacaktır; fakat dünyada, yardım etme imkânı olup da yardım etmeyi reddeden güçler çok daha suçlu olacaktır” şeklinde konuşmuştur. Bir başka konuşmasında; *“Bosna dışlanmayı kabul etmemektedir. Bu şekilde, bu çok milliyetli ve çok dinli renkliliğin rahatsızlık vermeyeceği kimseleri aramaktadır. Ne kiliseler ne de katedraller bize rahatsızlık vermektedir, biz farklı düşünen ve farklı hisseden insanlarla yaşamayı öğrendik ve bunu bizim bir üstünlüğümüz olarak görüyoruz. Bundan dolayı biz Boşnaklar, Bosna'nın Müslüman halkı ve yeni entegrasyon öncüleri olmak üzere tayin edildik. Bosna'nın üniter bir ülke olması için değil. Bosna üniter olamaz-bir bütün olması ve kalması için... Bu misyon ve gayret*

içerisinde elbette yalnız olmayacağız. Allah'a şükür Bosna'yı bu denli seven daha birçok insan vardır” (Trnka, 2008: 47).

Sonuç

Aliya İzzetbegoviç, yirminci yüzyılın son on yılında adından en çok söz edilen liderlerin birisidir. Her şeyden önce o bir düşündürdür. İnsanlığın evrensel sorunları üzerine düşünen ve bunu ortaya koyduğu eserlerle de gösteren birisidir. Bir lider olarak hayatının her döneminde toplumunun önünde olmuştur. Baskılara boyun eğmeyen bir özgürlük savaşçısı, halkının bağımsızlık savaşına öncülük eden bir lider, askeri ve diplomatik alandaki başarılarıyla devlet kurucu bir önder olduğunu herkese göstermiştir.

Hayatının farklı dönemlerinde farklı alanlarda mücadele etse de lider ve düşünür olma özelliği kişiliğinin bölünmez bir parçası olmuştur. Bir düşünür olarak entelektüel tutarlılığıyla ve bir eylem adamı olarak siyasi çizgisiyle hem kendi kişiliğinde hem de hayata bakışında bütünlüğü yakalayabilmiştir. İzzetbegoviç, muhalif bir özgürlük mücadelecisi olarak da devlet kurucu bir önder olarak da her zaman öncelendiği temel ilkeleri savundu. Bosna'da katliamların gerçekleştiği dönemde bile bilge bir kişiliğin hayata bakışını yansıtan, insanı var kılan temel değerlere vurgu yapan bir söylem geliştirmiştir. Bu yönüyle tüm dünyaya siyasi ahlak ve erdemlilik dersi vermiştir.

Aliya İzzetbegoviç'in bir insan olarak karşı karşıya kaldığı, derin çelişkiler içeren durumlarda bile savunduğu ilkelere taviz vermeyen tutumunu, onun beslendiği değerlerde ve tarih yazmış büyük liderlere özgü kişiliğinde aramak gerekir. Halkına öncülük eden ama onlardan biri olarak özgürlüğü uğruna saldırganlarla sonuna kadar mücadele eden, katliamlara örtük destek sağlayan büyük ve medeni devletlere insan olmayı mümkün kılan erdemlilik dersi vermiştir.

Savaşın mağdur ettiği, acıyı tatmış insanlara yaşama sevincini yeniden aşılama çalışırken, cephede askerlerini yüreklendirirken, siyasi parti kongresinde dava arkadaşlarıyla hasbıhal ederken, Hac'da ümmetin bir parçası olarak hacılara konuşurken, Birleşmiş Milletler'de tüm dünyaya seslenirken yaptığı konuşmalar bütün olarak onun çok yönlü kişiliğini, birikimini ve Bosna direnişinin ruhunu yansıtır. Sağında ve solunda patlayan bombalara aldırmaz etmeden yürürken 'Başkan korkmuyor musun?' diye seslenen Saraybosnalı kadına 'Korkuyorum, ben de insanım' diyebilen bir Aliya İzzetbegoviç var karşımızda.

Aliya İzzetbegoviç, belli bir kültürün yetiştirdiği, belli bir ulusa öncülük eden ancak daha geniş ölçekte İslam Dünyası için yeni bir lider modelidir. Müslüman bir düşünür olarak ait olduğu medeniyetin sorunlarına kafa yormuş olması bunun göstergesidir. Ülkesinin bağımsızlık savaşına öncülük ederken mazlum ve özgürlük arayışındaki topluluklara dönük olarak oluşturduğu örneklik onun kendi kültür havzasını aşmasını ve sözlerinin evrensel ölçekte etkin hale gelmesini sağlamıştır.

Yerel olanla evrensel olanın buluştuğu kavşak noktasında karşımıza çıkan Aliya İzzetbegoviç gibi özgün bir lider ve düşünür prototipi tarihte ender zamanlarda ortaya çıkar. Yerel ve kendine ait değerlerden beslenerek evrensel ölçekte düşünce üreten, mesaj veren bir düşünürdür. Ait olduğu topluma yabancılaşmadan, o toplumdan biri olarak öncülük eden ama evrensel boyutlarda mesajı olan bir lider, bir düşünür ya da halkının ona uygun gördüğü unvanıyla Bilge Kral'dır.

Batı medeniyetiyle hesaplaşmaya girerken hiçbir kompleks duymadan beslendiği kültüre de kritik edebilmesi nasıl ki onun sahip olduğu özgüveni gösteriyorsa, Müslüman bir düşünür olarak insanoğlunun kadim varlık meselelerine kafa yorarak evrensel ölçekte düşünce üretilmesi de onun bilgeliğine işaret etmektedir. Bir eylem adamı olarak öncü, bir düşünür olarak bilge bir kişiliktir. İslam dünyasında öncülüğe soyunan lider tiplerinin büyük bir kısmının entelektüel açıdan malul oldukları bir ortamda, maddi şartların tüm olumsuzluklarına rağmen fikri ve ahlaki açıdan zengin bir bilge liderin tarihi nasıl yeniden kurabileceğine tüm dünya tanıklık etmiştir.

Kaynakça

- Bulaç, Ali (1998). “Batı İslam’ının Bilge Düşünürü”, ‘Doğu ve Batı Arasında İslam’ Kitabının Sunusunda, s. 9. Nehir Yayınları, İstanbul.
- Hacımeçliç, Kazım (2013). “Aliya İzzetbegoviç’in Hayatı ve İslam Dünyasına Bakışı”. Vefatının 10. Yılında Aliya İzzetbegoviç, “Doğu Batı Arasında İslam Birliği İdeali Sempozyumu Bildirileri”, 26 Ekim 2013, s. 15–19, İstanbul.
- İzzetbegoviç, A. (1998). Doğu ve Batı Arasında İslam, (çev. Salih Şaban), Nehir Yayınları, İstanbul.
- İzzetbegoviç, A. (2005). Konuşmalar, (çev. Fatmanur Altun, Rıfat Ahmetoğlu), Klasik Yayınları, İstanbul.

- İzzetbegoviç, A. (2011d). Özgürlüğe Kaçışım: Zindandan Notlar, (çev. H. T. Başoğlu), Klasik Yayınları, İstanbul.
- İzzetbegoviç, A. (2012a). İslam Deklarasyonu, (çev. R. Âdemi), Fide Yayınları, İstanbul.
- İzzetbegoviç, A. (2012b). Köle Olmayacağız, (çev. H. T. Başoğlu), Fide Yayınları, İstanbul.
- İzzetbegoviç, A. (2003). Tarihe Tanıklığım, (çev. A. Erkilet, A. Demirhan, H. Öz), Klasik Yayınları, İstanbul.
- Tek, Tarkan (2013). “Aliya İzzetbegoviç’in Bir Siyasi Projesi Olarak Demokratik Hareket Partisi (SDA)”, Doğu Batı Arasında İslam Birliği İdeali Sempozyumu Bildirileri, Vefatının 10. Yılında Aliya İzzetbegoviç, 26 Ekim 2013, s. 65–72, İstanbul.
- Trnka, Kasım (2008). “Aliya İzzetbegoviç: Bosna Hersek’in Devlet Olma Mücadelesi Paradigması”, Uluslararası Aliya İzzetbegoviç Sempozyumu-Bildiriler–11–12 Ekim 2008, İstanbul.
- Yerkoviç, Adamir (2008). “Aliya Machiavelli’ye Karşı”, Uluslararası Aliya İzzetbegoviç Sempozyumu - Bildiriler- 11–12 Ekim 2008, İstanbul.